

ни, можна стверджувати, що форма більшості плодів кулясто-плексата, крім Батула, форма якого є округлою.

Рис. Розміри плодів аборигенних сортів яблуні Закарпатської обл. в 2013 р.

Висновки. Внаслідок скринінгу асортименту сортів яблуні на Закарпатті було відібрано місцеві аборигенні сорти: Штетінське червоне, Батул, Дурнайка, Полованя, Більки, Соліварське і Краса Закарпаття, зроблено перші кроки до створення колекції цих сортів. Найбільші плоди виявлено у сорту Дурнайка, менші плоди (середнього розміру) – у сортів Полованя, Соліварське, Батул, Краса Закарпаття. Найменші плоди – у сорту Штетінське червоне, що притаманне сорту.

Література

1. Паук І.Ф. Агроекологічний потенціал сільськогосподарських угідь Закарпатської області / І.Ф. Паук, С.Ф. Нодь, В.І. Василюк, В.І. Кузовков та ін. – Ужгород : Вид-во "В. Бакта", 2009. – 107 с.
2. Закон України про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини (від 3 вересня 2013 р., № 425-VII). [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon0.gada.gov.ua/laws/show/425-18>.
3. Любимова Л. Яблуня на Закарпатті / Л. Любимова. – Ужгород : Закарпатська обласна друкарня, 1965. – 102 с.
4. Маргітай В.В. Збереження генофонду аборигенних сортів яблуні, придатних для використання в органічному садівництві / В.В. Маргітай // Проблеми збереження біорізноманіття Українських Карпат : матер. VII регіон. конф. молод. вчених і студ. – Ужгород, 2014. – С. 70-72.
5. Маргітай В.В. Органічне садівництво і його перспективи розвитку на Закарпатті / В.В. Маргітай // Всеукраїнський біологічний форум учнівської та студентської молоді "Дотик природи": зб. тез. / за заг. ред. д-ра пед. наук В.В. Вербицького, 21-23 жовтня, м. Ужгород. – К. : Вид-во "АВЕРС", 2013. – С. 89-91.
6. Можливості державної підтримки для розвитку органічного сільського господарства. Досвід інших країн / І. Урбан, Б. Хубер, К. Дитртова, Н. Прокопчук та ін. – К. : Вид-во "Либідь", 2013. – 122 с.
7. Органическое сельское хозяйство / Б. Шарапатка, И. Урбан и др. – Оломоуц : Изд-во "Биоинститут", 2010. – 402 с.
8. A Grower's Guide to Organic Apples / Gregory M. Peck and others // NYS IPM Publication No. 223. – Cornell University, 2013. – 70 p. [Electronic resource]. – Mode of access http://nysipm.cornell.edu/organic_guide/apples.pdf.
9. Business Planning and Economics of Apple Orchard Establishment and Cost of Production in Nova Scotia. Nova Scotia Department of Agriculture Business Development and Economics Division Fall, 2009. – 19 p. [Electronic resource]. – Mode of access <http://novascotia.ca/agri/documents/business-research/AppleProductionReport.pdf>.
10. Łabanowska-Bury D. Rozwiązania dla sadów ekologicznych / D. Łabanowska-Bury // Mięsięcznik praktycznego sadownictwa SAD. – 2014. – № 4. – Pp. 120-125.
11. Vliegen-Verschure A. Apple scab management in organic production begins with prevention / A. Vliegen-Verschure // European fruit magazine (EFM). – 2014. – № 4. – Pp. 12-13.

Маргітай В.В., Маргітай Л.Г., Савина Е.И. Создание коллекции исчезающих сортов яблони Закарпатской области для использования в органическом садоводстве

Исследованы аборигенные сорта яблони Закарпатской обл., которые выбраны в результате скрининга, описано их согласно методике описания сортов, сделаны первые шаги к сохранению их генофонда, формирования коллекции исчезающих сортов, пригодных для использования в органическом садоводстве. Среди разнообразия сортов Закарпатской обл. по группе характеристик были избраны сорта Штетинское красное, Батул, Дурнайка, Полованя, Бильки, Соліварське и Краса Закарпаття. Внимание также заслуживает сорт Феркованя. Установлено, что наиболее крупные плоды – у сорта Дурнайка, плоды меньшего размера – у сортов Полованя, Соліварське, Батул, Краса Закарпаття. Описаны основные сортовые признаки плодов этих сортов.

Ключевые слова: яблоня, аборигенные сорта, органическое садоводство, сохранение генофонда.

Margitay V.V., Margitay L.G., Savina O.I. Creating collection of endangered apple varieties of Transcarpathian region for organic fruit-growing

In this research are investigated the native varieties of apple from Transcarpathian region, which were selected by screening methods, described according to methodic of description of varieties, was done the first step to preserve their gene pool, to create a collection of endangered varieties suitable for organic fruit-growing. Among the diversity of varieties of Transcarpathian region by the group of attributes were selected varieties Stettin red, Batul, Durnayka, Polovanya, Bilki, Solivarske and Sikulai. Also deserves attention Ferkovanya variety. Research has established that the largest fruits has variety Durnayka, smaller fruit have varieties Polovanya, Solivarske, Batul, Sikulai. Described the basic varietal characteristics of fruits of these varieties.

Keywords: apple, native varieties, organic gardening, preserving of the gene pool.

УДК 630*2:582.[632.2+475](477.46)

Доц. О.С. Остапчук, канд. с.-г. наук – Уманський НУ садівництва

СУЧАСНИЙ СТАН ДУБОВО-ЯЛИНОВИХ КУЛЬТУР ПІВДЕННОЇ ЧАСТИНИ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Досліджено лісівничо-таксаційні показники дубово-ялинових культур в умовах свіжої грабової діброви південної частини Правобережного Лісостепу України. Порівняно фактичну та потенційну продуктивність одновікових дубово-ялинових і дубових насаджень за показниками їх росту, середньої зміни запасу, збереженості. Встановлено залежність продуктивності дубово-ялинових культур від схем змішування і схем створення. Установлено, що дуб звичайний проявляє агресивність щодо ялини, у посушливі роки він витісняє ялину зі складу насаджень шляхом захоплення ґрунтової вологи, ялина втрачає біологічну стійкість і масово випадає зі складу насаджень. Доведено нецільність лісокультурного виробництва дубово-ялинових насаджень у регіоні дослідження.

Ключові слова: схеми змішування, схеми створення, продуктивність лісових культур, лісівничо-таксаційна характеристика.

Вступ. Починаючи з 1992 р., учені різних країн спостерігають всихання ялинових, дубових та ясеневих насаджень. Проблема всихання лісів актуальна у всьому світі. Всихання шпилькових лісів Північного Заходу Російської Федерації у 2004-2005 рр. на площі 1,9 млн га набуло розмірів екологічної катастрофи. У Білорусі спостерігалось всихання ялиників на площі 73, а у Польщі – 200 тис. га. Погіршення кліматичних й едафічних умов, яке супроводжується незвичними температурними перепадами, посухами, відхиленням у режимі опадів, призводить до змін у гідрологічному режимі. Зміна рівня ґрунтових умов негативно

впливає на змішані дубово-ялинові насадження. Саме це розглядають як основу появи суховершинності та подальшого всихання цих насаджень [9]. Масове всихання завдало відчутної шкоди дубово-ялиновим насадженням та змусило внести певні конкретні корективи в їх лісокультурне виробництво. Для умов півдня Лісостепу України характерна більша континентальність, менша річна кількість опадів і частіші посухи. Саме тому, під впливом несприятливих умов у деякі роки стан ялини погіршувався і відбувалося її пригнічення дубом [4].

Особливу цінність як у теоретичному, так і практичному аспектах мають дубово-ялинові насадження, які у 1950-1970 рр. створювалися на значних площах [1, 4]. Лісівники вважали, що введення ялини в дубові насадження в дібровних умовах сприятиме швидшому розкладанню лісової підстилки, захищатиме її від пересихання завдяки утворенню щільного намету, а домішка опадів ялини зробить підстилку пухкішою, внаслідок чого відбувається сприятливий вплив на перебіг аеробних процесів й утворення м'якого гумусу [2, 8, 11]. На думку М.І. Гордієнка [3], ялину звичайну доцільно вводити в культури дуба у свіжих дібровах і судібровах на сірих лісових ґрунтах і чорноземах. У цих умовах дуб виявляє більшу конкурентоспроможність, а ялину вводять в культури з метою підвищення активності біологічного кругообігу поживних речовин у ґрунті.

Об'єкт та методика досліджень. Об'єктом дослідження є дубові та дубово-ялинові культури, створені на свіжих зрубках в умовах свіжої грабової діброви ДП "Уманське лісове господарство" та ДП "Голованівське лісове господарство". Мета дослідження – вивчення сучасного стану, структури та продуктивності дубово-ялинових насаджень, порівняно з корінними дубовими. Ріст дубових і дубово-ялинових насаджень визначали на тимчасових пробних площах (далі ТПП) у віці 29-50 років. Пробні площі закладено відповідно до загальноприйнятих у лісівництві і лісовій таксації методиками. Клас бонітету встановлено за загальнобонітетною шкалою М.М. Орлова, із уточненнями К.С. Никітіна [11]. Повноту насаджень встановлено за таблицями ходу росту. Оброблення результатів польових досліджень здійснено на персональному комп'ютері з використанням прикладного програмного забезпечення.

Результати досліджень. До основних чинників, які впливають на стан насаджень та інтенсивність росту деревних порід у культурах, належать способи та схеми змішування. Для підвищення продуктивності головної породи, формування біологічно стійких насаджень змішувати породи потрібно з таким розрахунком, щоб супутні породи не були конкурентами, а головна порода мала достатню площу живлення. Результати досліджень таких насаджень свідчать про те, що ріст, продуктивність та стійкість дуба звичайного у дубово-ялинових культурах значною мірою залежать від його участі, тому під час створення культур потрібно, передусім, забезпечити переважання дуба у складі насаджень [2, 7].

Для дослідження культур у віці жердняку обрано чисті та змішані насадження, створені за різними способами та схемами змішування (табл. 1). Насадження на ТПП 15 створене в 1986 р. з розміщенням садивних місць 8×0,7 м за кулісним способом та схемою змішування – 5 рядів дуба, 2 ряди ялини. На період обстеження склад насаджень такий – 3Дз4Гз1Яле1Яз1Клг. Насадження росте за I^a класом бонітету, має повноту 0,66, запас – 60 м³·га⁻¹, середню зміну за-

пасу – 2,1 м³·га⁻¹. Середня висота головних порід: дуба – 13,7 м, ялини – 15,2 м, діаметр дуба – 9,6 см, ялини – 12,3 см, що свідчить про швидший ріст ялини за висотою на 11 % і на 13 % за діаметром. Незважаючи на кращий ріст ялини, вона починає всихати, насадження потребує проведення вибіркового санітарного рубання. Залишені на корені екземпляри дуба кількістю 284 шт.·га⁻¹ не зможуть у майбутньому сформувати повноцінне дубове насадження, відбудеться зміна головної породи на граб. Ялинові насадження в умовах регіону дослідження, особливо в молодому віці, характеризуються інтенсивним ростом і високою продуктивністю, але вони не довговічні, всихають та пошкоджуються кореневими і стовбуровими гнилями.

Аналізуючи дубове насадження на ТПП 18, видно, що у віці 30 років сформоване складне 2-ярусне насадження, що росте за I^a класом бонітету, має середню зміну запасу 4,1 м³·га⁻¹, повноту – 0,71, запас – 132 м³·га⁻¹ та збереженість дерев дуба – 616 та ясена звичайного – 142 шт.·га⁻¹. У майбутньому – це твердолистяне високопродуктивне насадження з головною породою дубом звичайним.

Табл. 1. Лісівничо-таксаційна характеристика дубово-ялинових та дубових культур у віці 28-32 роки

Номер ТПП	Вік, років	Схема створення, м	Схема змішування	Склад насаджень	Порода	Середня висота, м	Середній діаметр, см	Повнота, од.	Клас бонітету	Середня зміна на запасу, м ³ ·га ⁻¹	Запас, м ³ ·га ⁻¹	Кількість дерев, шт.·га ⁻¹
15	29	8,0×0,7	5 р. Дз 2 р. Яле	3Дз4Гз 1Яле1Яз 1Клг	Дз	13,7	9,6	0,26	-	0,6	17	284
					Гз	10,7	7,6	0,27	-	0,9	24	840
					Яле	15,2	12,3	0,03	-	0,4	9	95
					Яз	11,5	7,1	0,04	-	0,1	5	139
					Клг	10,2	7,1	0,06	-	0,1	5	209
Всього								0,66	I ^a	2,1	60	1567
18	30	8,0×0,7	10 р. Дз	I ярус 8Дз2Яз II ярус 6Гз4Клг	Дз	16,3	13,9	0,33	-	2,7	87	616
					Яз	17,3	13,6	0,07	-	0,6	19	142
					Гз	12,1	8,5	0,17	-	0,5	15	359
					Клг	12,3	11,6	0,14	-	0,3	11	174
					Всього							

Гурський В.В. [5] встановив, що дуб починає вегетацію у квітні та активно випаровує вологу, тому вже на початку літа встигає сильно висушити ґрунт. Саме це стає фатальним для ялини і до 25-30 років дуб її повністю витісняє зі складу насаджень. Згідно з даними Ю.М. Дебринюка [6], починаючи з 25-30-річного віку, ялина втрачає біологічну стійкість і масово випадає зі складу насаджень, що пояснюється перебуванням цієї породи за межами свого природного ареалу або вирощуванням її у невідповідних типах лісу.

Для дослідження дубових і дубово-ялинових культур віком 48-50 років взято насадження, створені з дуба та ялини рядовим і кулісним способами змішування (ТПП 22, 23), та чисті рядові насадження дуба (ТПП 25, 26). Дубово-ялинові культури (ТПП 22) були створені з розміщенням садивних місць 1,5×0,6 м

за кулісним чергуванням та схемою змішування 11 рядів Дз і 7 рядів Яле (табл. 2). На цей час ряди ялини повністю випали з насадження, воно має склад 9Дз1Гз+Клг. Насадження росте за I^a бонітетом, повнота насадження становить 0,56, запас – 162 м³·га⁻¹. Дубово-ялинове насадження непродуктивне, з низькою часткою використання лісівничого потенціалу продуктивності дібров (62 %).

Табл. 2. Лісівничо-таксаційна характеристика дубово-ялинових і дубових культур у віці 48-50 років

Номер ТПП	Вік, років	Схема створення	Схема змішування	Склад насадження з	Порода	Середня висота, м	Середній діаметр, см	Повнота, од.	Клас бонітету	Середня зміна запасу, м ³ ·га ⁻¹	Запас, м ³ ·га ⁻¹	Кількість дерев, шт.·га ⁻¹
22	48	1,5×0,6 м	11 р. Дз 7 р. Яле	9Дз1Гз+ Клг	Дз	20,7	21,7	0,42	-	3,1	147	373
					Гз	9,6	6,4	0,08	-	0,2	8	356
					Клг	12,4	9,0	0,06	-	0,1	7	155
Всього								0,56	I ^a	3,4	162	884
23	50	8×0,7 м	1 р. Дз 1 р. Яле	I ярус 8Дз1Яз1Яле II ярус 8Гз2Клг	Дз	19,8	19,8	0,31	-	2,3	113	201
					Яз	22,4	27,0	0,08	-	0,6	28	50
					Яле	22,9	22,9	0,02	-	0,2	8	7
					Гз	11,7	9,2	0,26	-	0,6	28	416
Всього								0,72	I	3,8	184	700
25	49	8×0,5 м	10 р. Дз	I ярус 9Дз1Яз II ярус 9Гз1Лпс+ Клг	Дз	24,2	23,6	0,44	-	3,7	182	357
					Яз	20,2	17,4	0,04	-	0,2	12	48
					Гз	11,6	8,3	0,29	-	0,7	36	896
					Клг	11,6	10,6	0,01	-	-	1	24
					Лпс	12,7	11,7	0,03	-	0,1	4	45
Всього								0,81	I ^b	4,7	235	1370
26	50	4×0,5 м	10 р. Дз	I ярус 10Дз II ярус 5Гз4Клг1Яз + Лпс	Дз	21,0	20,5	0,36	-	3,0	149	370
					Гз	14,0	11,0	0,41	-	1,0	51	789
					Яз	13,9	18,3	0,02	-	0,1	5	14
					Клг	11,0	11,0	0,05	-	0,1	4	62
Всього								0,86	I ^a	4,2	210	1254

Дубово-ялинові культури на ТПП 23 створені чергуванням рядів за схемою змішування – один ряд дуба, один ряд ялини та схемою садіння 8×0,7 м. Склад першого ярусу 8Дз1Яз1Яле, другого – 8Гз2Клг. Насадження росте за I класом бонітету, має повноту 0,72, запас – 184 м³·га⁻¹ та середню зміну запасу – 3,8 м³·га⁻¹. Середня висота дерев дуба становить 19,8 м, ялини – 22,9 м, діаметр дерев дуба – 19,8 см, ялини – 27,9 см. Збереженість ялини у насадженні становить 50, дуба – 201 шт.·га⁻¹, що свідчить про недостатню кількість збереження головної породи. Стан насадження є умовно задовільним внаслідок часткового або повного випадання рядів ялини, характеризується низькою повнотою й незначним запасом дуба (рис.).

Рис. Сучасний стан дубово-ялинових культур на ТПП 23. Вік насадження – 50 років. Ряди ялини повністю всохли

Під час дослідження одновікових з ялиною культур дуба на ТПП 25 і 26 встановлено, що це високоповнотні насадження з дубом і ясенем у першому ярусі та грабом, липою і кленом – у другому. Середня висота дерев дуба становить 21,0-24,2 м, діаметр – 20,5-23,6 см, насадження ростуть за I^a-I^b класом бонітету. Повнота насаджень – 0,81-0,86, запас – 210-235 м³·га⁻¹, середня зміна запасу – 4,2-4,7 м³·га⁻¹. Насадження зберегли достатню кількість дерев – 1254-1370 шт.·га⁻¹ та умовно достатню кількість дерев дуба – 357-370 шт.·га⁻¹.

Висновки. Недостатнє вивчення особливостей росту, розвитку та біологічної стійкості ялини в умовах свіжих дібров здебільшого зумовило значне зниження продуктивності змішаних дубових насаджень. Сьогодні залишаються актуальними питання щодо вибору оптимальних схем створення та впровадження у виробництво ефективних методів вирощування дубово-ялинових культур. Дуб проявляє агресивність щодо ялини, а в посушливі роки витісняє ялину шляхом захоплення ґрунтової вологи. До 50-річного віку в умовах Південного Лісостепу України ялина суховершинить, всихає та видаляється з насадження санітарними рубаннями. Залишені на корені, дубово-ялинові насадження мають повноту 0,56-0,72 (дубові насадження 0,81-0,86), запас – 162-184 м³·га⁻¹ (дубові насадження 210-235 м³·га⁻¹), середню зміну запасу – 3,4-3,8 м³·га⁻¹ (дубові насадження 4,2-4,7 м³·га⁻¹) та відносно мале збереження го-

ловної породи. Отримані результати узгоджуються з даними П.С. Погребняка [12], який стверджував, що у свіжих лісостепових дібровах культури дуба та ялини через 40-50 років стають чистими дубовими, тому що ялина повністю випадає зі складу культур.

Література

1. Білоус В.І. Вирощування високопродуктивних культур дуба в Лісостепу України : монографія / В.І. Білоус. – Вінниця : Вид-во "Книга-Вега", 2007. – 176 с.
2. Вакулук П.Г. Лісовідновлення та лісорозведення в Україні / П.Г. Вакулук, В.І. Самоплавський. – Харків : Вид-во "Прапор", 2006. – 384 с.
3. Гордієнко І.І. Швидкорослі культури ялини / І.І. Гордієнко // Праці Ін-ту лісівництва : зб. наук. праць. – К. : Вид-во АН УРСР. – 1953. – Вип. 5. – С. 147-156.
4. Гордієнко І.І. Взаємовплив ялини та дуба / І.І. Гордієнко. – К. : Вид-во "Наук. думка", 1967. – 67 с.
5. Гурский В.В. Об изменчивости влажности почвогрунта, в облиствлении дуба и других пород в чистых и смешанных культурах / В.В. Гурский // Труды УкрНИИЛХА : сб. науч. тр. – К., 1952. – С. 32-36.
6. Дебринюк Ю.М. Оптимізація схем змішування при вирощуванні високопродуктивних культур дуба звичайного за участю шпилькових порід. Практичні рекомендації / Ю.М. Дебринюк, М.І. Калінін. – Харків : Вид-во УкрНДЛГА, 1991. – 56 с.
7. Дебринюк Ю.М. Лісові культури рівнинної частини західного регіону України : монографія / Ю.М. Дебринюк, І.І. М'якуш. – Львів : Вид-во "Світ". – 1993. – 296 с.
8. Лавриненко Д.Д. Взаимодействие древесных пород различных типов леса / Д.Д. Лавриненко. – М. : Изд-во "Лесн. пром-сть", 1965. – 248 с.
9. Майборода В.А. Стан дубових насаджень у лісовому фонді України та перспективи їх відтворення / В.А. Майборода // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.12. – С. 27-28.
10. Мойко М.Д. Опыт создания дубово-еловых насаждений в свежих грабовых дубравах / М.Д. Мойко // Лесоэксплуатация и лесное хозяйство : сб. науч. тр. – М. : Изд-во ЦИТИЭИЛ-БиДП. – 1963. – Вып. 2. – С. 5-7.
11. Нормативно-справочные материалы для таксации лесов Украины и Молдавии. – К. : Изд-во "Урожай", 1987. – 559 с.
12. Погребняк П.С. Кореневі системи і ґрунтові горизонти / П.С. Погребняк // Труды з лісової дослідної справи на Україні. – 1927. – Вип. 7. – С. 84-86.

Остапчук А.С. Современное состояние дубово-еловых культур южной части Правобережной Лесостепи Украины

Исследованы лесоводственно-таксационные показатели дубово-еловых и дубовых насаждений в условиях свежей грабовой дубравы южной части Правобережной Лесостепи Украины. Сравнено фактическую и потенциальную производительность одновозрастных дубово-еловых и дубовых насаждений по показателям их роста, среднему изменению запаса, сохранности. Определена зависимость производительности дубово-еловых культур от схем смешивания и схем создания. Установлено, что дуб обыкновенный проявляет агрессивность по отношению к ели. В засушливые годы он вытесняет ель из состава насаждения, забирая ґрунтовую влагу, ель теряет биологическую стойкость и массово выпадает из состава насаждения. Доказана нецелесообразность выращивания дубово-еловых насаждений в регионе исследования.

Ключевые слова: схемы смешивания, схемы создания, производительность лесных культур, лесоводственно-таксационная характеристика.

Ostapchuk O.S. Current State of Oak and Spruce Crops of the Southern Part of Right Bank Forest Steppe of Ukraine

Forestry and taxation indicators of oak and spruce crops in the terms of the hornbeam oak forest of the southern part of Right-Bank Forest-Steppe of Ukraine are studied. Actual and potential productivity of one age oak and spruce and oak forests on indicators of growth, average change in inventories and preservation are compared. The dependence of productivity

of oak and spruce crops from mixing schemes and origination schemes is determined. It is found that the oak shows aggression concerning the spruce, in dry years it displaces the spruce from the planting by capturing soil moisture. The spruce loses biological stability and massively disappears from the planting. Inexpediency of silvicultural production of oak and spruce plantings in the region of investigation is proved.

Keywords: mixing schemes, origination schemes, productivity of forest crops, forestry and taxation characteristics.

УДК 630*228.81

**Наук. співроб. О.О. Погрібний, канд. с.-г. наук;
ст. наук. співроб. Ю.П. Стефурак, канд. біол. наук; директор В.В. Пророчук;
заст. нач. наук. відділу С.І. Фокишей – НПП "Гуцульщина", м. Косів**

ПРАЛІСИ ТА СТАРОВІКОВІ ЛІСИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ "ГУЦУЛЬЩИНА"

Здійснено аналіз лісового фонду ДП "Кутське лісове господарство" та проведено інвентаризаційні дослідження їх пралісових та старовікових деревостанів. Описано деревостани, живе надґрунтове вкриття, фауну та мікобіоту виявлених пралісів і старовікових лісів. Здійснено детальний їх аналіз за основними діагностичними показниками: кількість ярусів, кількість підросту, типологічний аналіз, кількість мертвої деревини. Визначено розподіли деревостанів по лісництвах за категоріями лісів загалом і за головними лісотворними породами. Запропоновано заходи щодо збереження виявлених пралісів і старовікових лісів.

Ключові слова: праліс, старовіковий ліс, деревостан, живе надґрунтове вкриття, мікобіота, Червона книга України, Зелена книга України.

Одним із найцінніших природних надбань нашої держави є Карпатські ліси. Збереження їхньої недоторканості та первозданності є обов'язком сьогодення перед майбутнім поколінням. Задля їх збереження на теренах Українських Карпат реалізується міжнародний проект "Збереження Карпатських пралісів" за підтримки "Товариства охорони птахів України" та "Zoologische Gesellschaft Frankfurt". До виконання цього проекту в 2014 р. приєднався НПП "Гуцульщина".

Завдання НПП "Гуцульщина" на першому етапі полягало у визначенні обсягу робіт щодо обстеження територій ДП "Кутське лісове господарство". Для його вирішення виконано наступні кроки:

- 1) сформовано запит у середовищі Microsoft Access на вибірку потрібних таксаційних даних, для підбору ділянок щодо обстеження, із таксаційної бази даних Карпат по ДП "Кутське лісове господарство";
- 2) отриману вибірку на запит у середовищі Microsoft Access імпортовано в середовище Microsoft Excel та в подальшому збережено в.csv форматі з метою під'єднання отриманої бази даних до GIS-планшетів лісництва;
- 3) під'єднання отриманої вибірки до атрибутивної таблиці електронного планушету (шейп-файл – межі таксаційних виділів установлених інструментально) та класифікація виділів за віком за допомогою кольорової гами в QGIS середовищі;
- 4) відбір суцільних масивів лісу більше 20 га, що мають вік старше 80 років у смерекових деревостанах, та 120 – у букових деревостанах;
- 5) аналіз вибраних ділянок та визначення попередніх площ обстежень у кожному із лісництв.